Fåglar i Västerbotten

Årg 43 Nr 1 2018

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll FiV nummer 1, 2018

3 Gåspennan
Albin Enetjärn

4 Mindre hackspett längs Umeälvens dalgång 2007-2017
Christer Olsson

13 Svartsnäppan; en skönhet bland vadarfåglarna i S. Lappland!
Leif Bildström

16 Havsörnen i Västerbotten läns kustland, 2016 och 2017
Jan-Erik Wallin

20 Kungsörn i Västerbottens län 2017
Per-Olof Nilsson

21 Pilgrimsfalk i Västerbottens län 2017
Per-Olof Nilsson

22 Bokrecension: Doahkke – fågelflock
Albin Enetjärn

25 Umeå Bird Race genom tiderna – reviderad version
Birger Risberg och Anders Arnell

32 Dagboksbladet
Thomas Birkö

33 Injudan årsmöte
Albin Enetjärn

34 Skådarprofilen
Ann-Katrin Sjögren

Fåglar i Västerbotten

Utgiven av Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF).

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utkommer med 3 nummer + fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Tidningen är beroende av att medlemmarna själva är med och bidrar med artiklar, då allt arbete med tidnignen görs på ideell basis. Tidningen har högt i tak och både artiklar med vetenskaplig liksom med populärjournalistisk prägel är välkomna. Har du en fågelrelaterad artikel på lager? Kontakta någon i redaktionen!

FiV redaktionen

Albin Enetjärn (Ansvarig utgivare, redaktör)
Älvans väg 127, 907 50 Umeå
albinenetjarn@gmail.com
076-1335049

Isak Vahlström (Redaktör)
isak.vahlstrom@gmail.com
073-8052848

Niklas Andersson (Redaktör)
idunarama@gmail.com
070-3886353

VOF:s styrelse 2018

Jonas Gustafsson (Ordförande)
Lundavägen 2, 903 20 Umeå, 070-2544319
vofstyrelsen@gmail.com

Jan Eriksson (Kassör)
Bertil Strömberg (Sekreterare)
Niklas Andersson (Vice ordförande)
Dag Österlund (Ledamot)
Agnes Eriksson (Ledamot)
Vakant (Ledamot)
Per-Olof Nilsson (Suppleant)
Albin Enetjärn (Suppleant)

VOF

Är en fristående länsförening under Sveriges Ornitologiska Förening. Lokala fågelföreningar finns i Skellefteå och Umeå. VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att öka kontakten mellan fågelintresserade i länet. Medlemskap löses genom att sätta in medlemsavgiften på föreningens plusgiro PG 12911-4. Årsavgiften för medlemskap är 200:-. Ungdomar under 18 år betalar 100:-. Ytterligare familjemedlemmar boende på samma adress kostar 35:-/pp (ingen extra tidning). Skriv namn, adress samt syftet med din betalning i meddelandefältet vid plusgirobetalning. Som medlem erhålls tre nummer av tidskriften Fåglar i Västerbotten samt fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Omslag: Framsidan: Mindre hackspett. Foto: Niklas Andersson
Baksidan: Vitvingad tärna. Foto: Niklas Andersson

Gåspennan

Albin Enetjärn

Ett nytt år är kommet och följaktligen torde ett nytt nummer av Fåglar i Västerbotten vara på gång, och här har ni det! Det nya året betyder också att nya fågeläventyr hägrar vid en skogbeklädd horisont. Fast… hur länge till kommer den vara skogbeklädd?

Umeå kommun är fast beslutna att bli 200 000 invånare till år 2050 och majoriteten av befolkningstillväxten spås ske inom stadsgränserna. Staden ska förtätas och nya stadsdelar ska tillkomma i utkanterna, men även mer centralt som till exempel på Ön. I den översiktsplan som ligger ute på kommunens hemsida är man noggrann med att återkommande påpeka sin hänsyn till natur och miljö. Men frågan är om man lever upp till de fina orden. Ett "genomtänkt system av gröna korridorer" ska bevaras för artspridning och länka ihop viktiga livsmiljöer för djur och växter, framför allt kring älven och mindre vattendrag. Men om man tittar förbi de fina orden så ser man också att det finns planer på utökad exploatering i och kring dessa gröna korridorer. Ön är ett exempel som väl de flesta känner till. Kring 7 000 ny invånare väntas flytta in enbart på den norra delen när alla byggnationer står klara. Här, där bebyggelsen på respektive sida utav älven redan är så gott som täckande, går kommunen alltså emot sig själva och bygger igen stora delar av sin gröna korridor. Även i höjd med Bölesholmarna, vid Böle, finns det planer på framtida bebyggelse där man naggar på den gröna korridoren. Detta område med fin äldre blandskog är dessutom klassat som nyckelbiotop av Skogsstyrelsen och viktig för flera fågelarter, inte minst hackspettar.

Detta är bara två exempel på viktiga fågelområden som riskerar att påverkas negativt av Umeås tillväxt, och det finns förstås många fler områden som är viktiga för fåglar vilka riskerar att hamna i kläm när staden växer och förtätas. Här finns förstås ett viktigt uppdrag att utföra för oss i VOF, och framför allt för Umeåmedlemmarna, under kommande decennium. Med gemensamma krafter och med hjälp av vår samlade kunskap har vi alla möjligheter att vara med och påverka i samhällsplaneringen.

Med förhoppningar om ett framtida Umeå för både fåglar, fågelskådare och övriga medborgare.

/Redaktör'n

Mindre hackspett längs Umeälvens dalgång 2007-2017

Christer Olsson

Den mindre hackspetten hittas i Västerbotten i första hand i alskogsdominerade strandområden längs större rinnande vattendrag och djupt inskurna havsvikar. Landskapet Västerbottens samlade population av arten uppskattades 1997 till 150-250 par (Olsson, C & Wiklund, J. 1999). Den svenska stammen som helhet bedömdes till ca 7 000 par 2012 (Ottosson, U. m fl. 2012). Mindre hackspetten återfinns på Rödlistan i kategorin "nära hotad". Fakta från Artdatabanken visar att ortstroheten är mycket hög och att det krävs cirka 40 hektar lövdominerad skog inom ett område som totalt omfattar upp till 200 hektar för att arten långsiktigt ska kunna hålla sig kvar. Generationstiden för den mindre hackspetten ligger på fem år. Vidare berättar fakta från Artdatabanken att arten missgynnas av gallring i löv- och blandskog om lövträd tas bort, samt att dränering och avverkning av al- och björkkärr och borttagande av murkna träd är till men för denna spett. Fakta från denna källa berättar också att olika trädslag är som mest värdefulla under olika år, vilket innebär att de gynnsammaste reviren hyser en mosaik av olika slags lövträd.

Den mindre hackspetten är den svenska fågel som är den bästa indikatorarten för ekologiskt värdefulla och allmänt sett artrika gråalsdominerade strandskogar och s k alluviala lövskogar – lövskogar som periodvis är översvämmade. En överväldigande majoritet av alla bofynd i Västerbotten av mindre hackspett är gjorda i grova högstubbar av döda eller döende gråalar. Flera av de lövskogsområden som ingår i denna inventering är periodvis översvämmade.

Längs många avsnitt av Umeälvens dalgång har lövskogar i senare decenniers allt mindre intensivt brukade jordbruksmarker fått breda ut sig tämligen fritt, vilket onekligen gynnat den mindre hackspetten. Älvslänterna utnyttjades fram till 1950/60-talet på många håll för kreatursbeten och äldre foton visar hur mycket mer öppna de strandnära markerna var på många håll från Brattby nedströms till Böle och Gran fram till 1900-talets mitt och även någon tid därefter. Av detta kan förstås varför den mindre hackspetten numer trivs sällsynt bra i strandnära områden längs Umeälvens nedre lopp och varför den av Umeå kommun valts ut som symbolfågel för den miljö som står att finna här. Precis samma sträckning längs Umeälvens nedre lopp inventerades 2007, 2012 och 2017; från Vännäsby till utloppet vid Obbola/Holmsund. Längs denna sträcka har alla älvnära lövskogsmiljöer genomsökts.

Inventeringsmetodik

Den lämpligaste perioden för inventering av den mindre hackspetten infaller i Västerbottens kustland under perioden början av april till mitten av maj. I varierande frekvens trummar och ropar då både hanne och hona i det häckande paret inom sina revir, främst under de tidiga morgontimmarna. De visar då tydliga instinkter att försvara sitt revir mot artfränder och svarar i olika hög grad på inspelade trumningar och rop av den egna arten. Inventeringen utfördes under alla tre åren 17 morgnar under perioden 15 mars – 4 juni, med en absolut tyngdpunkt av exkursionerna förlagda till april månad.

Att med en CD-spelare under denna tid systematiskt stanna med jämna mellanrum och spela upp dessa läten har visat sig vara den överlägset bästa metoden att finna den mindre hackspettens häckningsrevir. Under övriga delar av året är den som regel tämligen diskret till

Mindre hackspett, hanne under födosök. *Foto: Christer Olsson*

sitt väsen och kan vara svårfunnen, eftersom den låter tämligen sällan och hackandena med den för hackspettar klena näbben hörs bara en kort sträcka. Det har visat sig att mindre hackspettar som lever tätortsnära förvånansvärt ofta helt undgår uppmärksamhet från ornitologer, om eftersöket inte skett med hjälpmedel och under optimal tid på året. Idag finns utmärkta inspelningar av mindre hackspettens läten att ladda ned från internet. Den variant som använts i denna inventering är en ljudslinga som är 1:15 minuter lång och hyser sekvenser av trumningar, vårrop och lockläten. Med hjälp av en högtalare har uppspelning av dessa läten kunnat höras på upp till ca 300 meters håll under morgnar med endast ringa blåst. Av denna anledning har vandringarna genom de här inventerade områdena avstannat var 200:e meter för att vara på den säkra sidan att ljudet ska nå fram. Därefter har den ljudsekvens som beskrivs ovan spelats upp, vilket följts av ett mycket koncentrerat lyssnande.

Emellanåt svarar den mindre hackspetten endast svagt på uppspelade läten, som om den anar att ingen artfrände rimligen borde finnas i deras närhet, men för att vara på den säkra sidan kan de ändå svara med ett diskret lockläte eller en knappt hörbar trumvirvel. Detta tycks i första hand gälla i de revir där arten funnits i många år och där den är väletablerad. Andra individer är trögare och svarar först efter tre eller fler uppspelade sekvenser, alternativt att de svarar sent för att de suttit långt borta och det tagit en stund för dem innan de kunnat lokalisera ljudkällan. Därför har minst tre sekvenser spelats upp, med lyssningspauser emellan, om inget svar erhållits inom en för arten lämplig biotop där det finns minsta anledning att misstänka att den mindre hackspetten kan hålla revir.

Vädret är en i sammanhanget nyckfull faktor. Det är av stor vikt att inventera mindre hackspett vid lämplig väderlek. Det bör absolut inte vara snöfall, en vind som överstiger 5 m/s, eller vara kallare än fem minusgrader en lämplig inventeringsmorgon. Tidiga vårar är trumningsfrekvensen hos den mindre hackspetten hög redan från slutet av mars, medan man under sena vårar kan höra dem trumma ända in i början av juni.

En blåsig morgon är det nästan lönlöst att inventera mindre hackspett. Dels är frekvensen av lätesyttringar från arten

då mycket låg, därtill hörs dess ljud bara på nära håll om vinden friskar i. Generellt sett kan man utan omsvep anse att inventeringsvädret var mer gynnsamt våren 2007 jämfört med under samma period 2012. Våren 2017 var temperaturen över det normala för årstiden från sista veckan i mars och cirka två veckor framåt, vilket ledde till rikligt inventerande denna period. Detta följdes från mitten av april och en månad framåt av kalla vindar från nordsektorn, ideliga bakslag på våren med snöfall och temperaturer ofta långt under det normala. Under denna period gick våren från att ha varit tidigare än normalt till att bli klart senare än brukligt, vilket försköt häckningscykeln hos många fågelarter 2017. Vädret under det som borde ha varit inventeringsperiodens tidsmässiga tyngdpunkt var idealiskt endast under ett fåtal morgnar.

Vissa av de här presenterade reviren är tämligen stora varför det ibland kan vara så olyckligt att inventeraren och den mindre hackspetten inte råkat befinna sig i samma delområde samtidigt, och kan därtill ha passerat varandra under förflyttning. Därför har upp till fem besök gjorts i de revir där det funnits starka misstankar om att arten borde hålla sig kvar. Detta gäller främst inom de revir där arten veterligen funnits i flera års, kanske decenniers, tid. Först därefter har jag kunnat känna mig tämligen övertygad om att mindre hackspetten verkligen försvunnit från området ifråga.

De avgränsningar av reviren som gjorts får mer ses som sannolika gränser än verkligt belagda sådana. Det är nämligen extremt tidskrävande att följa varje hackspett under dess dagliga födosök, plötsligt gör de långa flygturer bort till en avlägsen dunge, där det tar lång tid att åter finna dem, varför ingen större mängd tid lagts på detta. Däremot är artens miljökrav väl kända. Utifrån denna premiss och det aktuella revirets trädstruktur och åldersfördelning har de gjorda revirgränserna satts. Inom några av områdena har jag därtill exkurerat flitigt sedan slutet av 1960-talet, varför erfarenheter från många års möten med mindre hackspettar i dessa områden har spelat in vid gränsdragningen.

Det utmärkta hjälpmedel man finner i Artportalen har varit till god hjälp då det gällt att göra en mer komplett fyndbild av den mindre hackspettens olika revir inom det inventerade området, varför en tacksamhetens tanke riktas mot denna källa som hyser så mycket lagrad information om vårt fågelliv.

Resultat

Eftersom inventeringsmetoden och inventeringsområdena varit desamma under 2007, 2012 och 2017 års inventeringar, samt därtill utförts av samma person, kan man på goda grunder anse att resultaten från de tre åren är direkt jämförbara. Lägg därtill att inventeringsperioden och insatsen varit nära nog desamma de tre vårarna. Vi kan konstatera att följande antal revir har återfunnits: 22 (2007), 23 (2012) samt 21 (2017). Som synes marginella förändringar mellan de tre åren, utan någon tydlig trend. Resultatet visar att man kan anse att den mindre hackspetten gott och väl håller ställningarna längs Umeälvens dalgång, från Vännäsby till utloppet vid Holmsund, med små och kanske endast slumpartade förändringar i utbredning under den gångna tioårsperioden.

Den mindre hackspetten uppvisar en relativt stor ortstrohet inom det 1 430 hektar stora område som inventerats på jämförbart sätt 2007, 2012 och 2017. Inom elva revir har arten återfunnits under alla tre inventeringsvårarna. Dessa revir har här benämningarna: Obbola linerboard, Stora Tuvan, Bölesholmarna östra, Bölesholmarna västra, Lundåkern, Gran, Backens kyrka, Baggböle herrgård, Kåddis, Brännlands wärdshus samt Klabböle. Gemensamt för alla dessa

revir är att de hyser rikligt med död ved av gråal och att de ligger i nära anslutning till Umeälvens strandskogar. De flesta av dessa revir har därtill en historia som häckningsplatser för mindre hackspett som sträcker sig mycket längre tillbaka i tiden än 2007.

Presentation av de olika reviren:

Gimonäs lövsumpskog(17,5 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne framlockad i N delen av området 25.4

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne nära fritidshuset i den södra delen av området 20.4. Inga övriga fynd i Artportalen finns från 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Inga. Inte heller hittas några fynd i Artportalen från 2007.

Söder Obbola linerboard (69,2 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne framlockad i lövskogen söder om Obbolafabriken 7.4. Inga fynd hittas i Artportalen från våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne drog runt i området 25.4. I Artportalen hittas våren 2012 sex fynd av ett ex (både hanne och hona sedda vid olika tillfällen): 26.4-25.5.

Fynd under 2007 års inventering: Ett trummande par 24.4 samt en hanne 17.5. I Artportalen hittas ett fynd av ett ex i Obbola samhälle 15.5.

Stora Tuvan (57,3 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne ropade spontant i en björk vid huset på Stora Tuvan 31.3. I Artportalen

Gimonäs lövsumpskog bjuder på fina förhållanden för mindre hackspett. *Foto: Christer Olsson*

finns fynd av ett ex 3.5 respektive 20.5 på Stora Tuvan under våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne nära fågeltornet 15.4 och en hanne trummande vid hängbrons fäste på ön 4.5. I Artportalen hittas fynd av ett par på Stora Tuvan 27.5.

Fynd under 2007 års inventering: Ett revirhävdande par 8.4. I Artportalen finns fynd vid Väderhällan 3-9.5. De var troligen från Stora Tuvan. i Artportalen fynd av ett par 24.3-31.5.

Västerbacken, Holmsund (16,6 ha)

Fynd under 2017 års inventering: Ett par ropande och trummande i lönnarna framför Västerbackens kursgård 5.4. Inga övriga fynd finns i Artportalen från våren 2017. Platsen är tidigare okänd som lokal för mindre hackspett!

Flisbergsgrundet (23,5 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hona trummade spontant i en död gråal mitt på västra delen av Flisbergsgrundet 28.3. Inga övriga fynd hittas i Artportalen från våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne på öns norra del 15.3 samt 13.4. Från Artportalen hittas inga övriga fynd från våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Inga. Inte heller i Artportalen hittas några fynd från våren 2007.

Myrsand (43,8 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hona igånglockad på Myrsand, nära älven 7.4. Den började sedan trumma och locka i en gråal. Inga övriga fynd hittas i Artportalen från våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: Ett trummande par nära älvstranden 14.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd 2012 från detta område.

Fynd under 2007 års inventering: Inga. Inte heller i Artportalen hittas några fynd från detta område avseende våren 2007.

Ängsbacka (130 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne framlockad inom Ängsbacka lövskogsreservat 11.5. Inga övriga fynd hittas i Artportalen från våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En lockande hanne sågs centralt i området 4.5. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta område våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Inga. Inte heller från Artportalen hittas några fynd från detta område under våren 2007.

Södra Ön/Öst-Teg (13,4 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En ropande hanne på Ön, strax S om Kolbäcksbron, 24.5. I Artportalen hittas fynd från våren 2017 inom detta revir av 1 ex på S delen av Ön 15.4 respektive 22.5. En hanne ropade och trummade först på Öns västra del strax N om Kolbäcksbron 4.6. Därefter flög den över älven till skogspartiet strax söder om Kolbäcksbron på Tegssidan och fortsatte där att trumma och ropa. Mindre hackspett har veterligen inte noterats inom detta revir sedan början av 1980-talet!

Norra Ön/Öst-Teg (45,4 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne trummade spontant på elstolpe i kraftledningsgatan på NV delen av Ön 10.4. I Artportalen hittas följande fynd från detta revir (på N Ön om inte annat anges): En hanne 8.4, 1 hanne 21.4 sedd både på NV Ön och på Tegssidan av reviret, 1 par 24.4, 1 hanne 8.5 på Tegssi-

dan av reviret, 1 par 12.5 först på N delen av Ön, sedan på Tegssidan av reviret, 1 hanne 21.5, 1 par 22.5 samt en hanne 4.6.

Eftersök under 2012 års inventering: Resultatlöst 24.4, 25.4, 1.5 samt 4.5. I Artportalen hittas inga fynd från detta revir våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: En hona sågs vid brukshundklubbens lokal på Ön 10.4. En hanne trummande i lövdunge vid älvstranden, Öst-Teg, 16.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta revir våren 2007.

Bölesholmarna östra (17,2 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne lockades igång och började trumma i en gråal vid S fästet till röda cykelbron över till Boställsholmen 3.4. I Artportalen hittas flera fynd från våren 2017 inom detta av ornitologer välbesökta område: Ett ex 24.3, 1 hanne 4.4, 1 par 5.4, 1 hanne 6.4, 1 par 7.4, 1 par 8.4 samt 1 ex 17.4.

Fynd under 2012 års under inventering: En trummande hanne 16.4. En ropande hanne 25.5. I Artportalen hittas observationer av ett ex vid upprepade tillfällen 19.4-18.5. De flesta fynden i Artportalen angivna "Bölesholmarna" avser troligen fåglar från detta revir.

Fynd under 2007 års inventering: Ett par 16.4 samt 1 trummande hanne 25-26.4. Från Svalan hittas därtill många fynd av ett par 16.3-31.5.

Bölesholmarna västra (14,1 ha)

Fynd under 2017 års inventering: Ett par lockade och ropade 3.4 ca 150 m nedströms västra bron, den som leder till Gröna Oxen. I Artportalen hittas ett fynd från detta område våren 2017: 1 hanne 6.4. Dessa delar av Bölesholmarna besöks mer sällan av ornitologer jämfört med de östra delarna.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne nära västra cykelbron 24.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd som med säkerhet kan antas härröra från detta revir.

Fynd under 2007 års inventering: En hona 17.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd från våren 2007 som med säkerhet kan hänföras till detta revir.

Lundåkern (21,1 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne lockades igång att börja trumma i Tvåråravinen, strax nedströms cykelbron, 25.4. I Artportalen hittas två fynd från Lundåkern under åren 2017: En hona 28.3 samt ett ex 17.4.

Fynd under 2012 års inventering: Ett par trummande i den stora aldungen centralt i området 2.5. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta revir våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Ett revirhävdande par i samma dunge som ovan 30.4. I Artportalen hittas flera fynd av ett par i detta revir 23.3-31.5.

Gran (19,6 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne trummade spontant på plåthättan till telefonstolpe nära skådarplattformen på Gran 4.4. Området har varit rikligen besökt av ornitologer våren 2017 och följande fynd hittas i Artportalen från denna period: En hanne 25.3, 1 ex 9.4, 1 ex 12.4, 1 ex 13.4, 1 ex 15.4, 1 ex 10.5, 1 ex 12.5, 1 ex 15.5, 1 ex 17.5, 1 hanne 18.5, 1 hanne 19.5, 1 ex 23.5, 1 ex 25.5, 1 hanne 26.5 samt 1 ex 28.5.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne 24.4, 30.4 samt 2.5. Det ska inte uteslutas att det trots allt ännu finns två revir på Gran med ytterligare ett

Baggböle herrgård, en bra biotop för mindre hackspett. *Foto: Christer Olsson*

som i huvudsak täcker Hulteskogen strax öster om det här angivna reviret. I Artportalen hittas ett fynd av en hanne vid Camererarens väg 16.4, samt av ett ex i Hulteskogen 28.5.

Fynd under 2007 års inventering: Ett ropande hanne i N Hulteskogen 14.4. Två revirhävdande par i revirstrid nära Camererarens väg 30.4. Från Artportalen hittas åtskilliga fynd av som mest två par på Gran 14.4-31.5.

Backens kyrka (19,6 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne framlockad i de grova asparna nedom Klockargården 25.4. I Artportalen finns fynd av en ropande hanne inom området 9.4.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne nedom Klockargården 17.4. I Artportalen hittas flera fynd av enstaka mindre hackspettar 16.4-21.5. Därtill sågs ett par med parningsritualer 27.5.

Fynd under 2007 års inventering: Ett revirhävdande par nedom Klockargården 11.4. I Artportalen finns inga övriga fynd från detta revir våren 2007.

Grubbänget (32,4 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne framlockad i lövskogsdunge i NV delen av området 13.5. I Artportalen finns ett fynd av en ropande hanne inom detta revir 6.5.

Inga fynd gjordes i samband med 2007 och 2012 års inventeringar av mindre hackspett. Inte heller i Artportalen hittas fynd i området från dessa år.

Baggböle herrgård (23,6 ha)

Fynd under 2017 års inventering: Ett revirhävdande par 27.3 i allén framför her-

rgården. I Artportalen hittas dessutom 18 fynd av 1-2 ex inom detta revir under perioden 2.4-1.6. Utöver detta sågs ett bobyggande par i en sälg nära herrgården i mitten av maj 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne i älvbrinken ca 100 meter uppströms herrgården 30.4. I Artportalen hittas tre fynd från våren 2012 inom detta revir 4-27.5.

Fynd under 2007 års inventering: Ett revirhävdande par 19.4 samt ett ex 23.4. I Artportalen hittas flera fynd av ett par i detta revir 11.4-31.5.

Kåddis (26,1 ha)

Observationer under inventeringen 2017: En hona framlockad nedom stor, vit västerbottensgård i Kåddis NV del 9.5. Fågeln var tyst och avvek diskret. I Artportalen hittas inga fynd från detta revir våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne i älvbrinken nedom den långa, vita västerbottensgården i byn 30.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta revir våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: En trummande hona vid Umeleden 23.4. Ett ex även 13.5. I Artportalen hittas fynd av ett par i detta revir 23.4-13.5.

Brännlands wärdshus (24,6 ha)

Fynd under inventeringen 2017: En hanne lockades fram i aspdunge strax SO om Brännlands wärdshus 24.5. Kom, trummade två serier, drog sedan vidare ner i älvbrinken. Inga övriga fynd hittas i Artportalen från detta revir våren 2017.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne nära värdshuset 4.5. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta revir våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Ett trummande par nära värdshuset 28.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta revir våren 2007.

Brännland (22,0 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hanne trummade spontant i asp i Brännland, vid nedfarten mot Sörforsbron, 8.4. Inga övriga fynd från våren 2017 hittas i Artportalen.

Fynd under 2012 års inventering: Inga kända fynd gjordes inom detta revir våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Ett par trummade ca 400 meter nedströms bron över älven, 28.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd från detta revir våren 2007.

Klabböle (22,3 ha)

Fynd under 2017 års inventering: En hona framlockad i älvslänten nedom Klabböle bys centrala delar (började locka ivrigt) 9.5. Därtill en trummande hanne i samma område 13.5.

Fynd under 2012 års inventering: En trummande hanne vid älvbrinken, nära stora ravinen, 16.4 Inga övriga fynd hittas i Artportalen från våren 2012.

Fynd under 2007 års inventering: Ett par i älvslänten vid stora ravinen 17.4. I Artportalen hittas inga övriga fynd från våren 2007 i detta område.

Norrfors loge (15,5 ha)

Fynd under 2017 års inventering: Ett ex svarade på mina uppspelningar via tre trumningar nära Stornorrfors damm på Norrforssidan 13.5.

Fynd under 2012 års inventering: Inga, trots fyra besök.

Fynd under 2007 års inventering: Ett revir-

hävdande par 28.4. I Artportalen hittas tre rapporter från detta revir av ett par under perioden 28.4-17.5.

Lokaler där mindre hackspett återfanns 2007 och/eller 2012 men inte 2017:

På fem lokaler återfanns mindre hackspett under motsvarande inventering våren 2012, men inte 2017, trots att de fick mer än ett besök under bästa trumningstid för arten. Dessa är: Lill-Tuvan, Bergöbron, Storavan, Sörfors östra samt Sörfors västra.

I tre revir noterades mindre hackspett under inventeringen 2007, men inte 2012 eller 2017. Dessa är: Lill-Nabbviken, Prästsjön och Kvarnsvedjan.

Till detta kommer tre lokaler där mindre hackspett återfanns under häckningstid 2012, men inte i samband med den riktade inventeringen efter arten: Sundshålet, Obbola industritipp och Stor-Sandskär.

Kommentarer

Ska man söka efter gemensamma nämnare för de revir där arten återfanns 2012 men inte 2017, finner man främst att dessa revir sedan förra inventeringsåret fått en kraftig tillväxt av granplantor, på gråalens bekostnad. I den naturliga växtsuccessionen är gråalen ett pionjärträdslag som primärt nybeskogar områden, men där granen efter ett tag tränger ut den mindre konkurrenskraftiga gråalen via bland annat beskuggning. För att gråalen ska kunna vinna i konkurrens med granen krävs att marken där den växer är mycket fuktigt belägen under en stor del av året. Om inte, tar granen obönhörligt över. Detta är ett fenomen som går igen i de områden som här har fått namnen: Lill-Tuvan, Bergöbron, Sörfors östra, Stor-Sandskär och Obbola industritipp. Här bär alltså en naturlig succession av gran en stor del av skulden till att den mindre hackspetten numer övergivit dessa områden. För att arten ska fortleva i denna typ av successionsområden, krävs därför vanligen en omfattande bortgallring av gran med jämna mellanrum.

Glädjande är att biotopförsämringen sett ur mindre hackspettens synvinkel varit liten mellan de tre inventeringsåren. På de flesta håll har det främst berott på att älvsluttningarna ännu knappt berörts av det rationella skogsbrukets framfart. Därtill har endast mindre röjningar skett sedan 2007 för att exempelvis öppna landskapet för betesdjur. Veduttaget är också på de flesta håll längs Umeälvens nedre dalgång numer försumbart. En annan positiv faktor är att det sedan 2007 års inventering inrättats ett omfattande reservat i Umeälvens deltaområde, vilket berör sju av de revir där mindre hackspetten återfanns 2012. De i dag synbara hoten mot övriga revir har främst att göra med Umeås expansion, där de mer stadsnära mindre hackspettsbiotoperna är under starkt exploateringstryck, som tycks öka för varje år (exempelvis Ön och Lundåkern). Generellt sett ser alltså framtiden i dagsläget tämligen ljus ut för mindre hackspetten längs Umeälvens nedre lopp.

Fotnot

Denna artikel är en sammanfattning av en 37-sidig rapport som undertecknad skrev åt Umeå kommun 2017. Den som vill ha en kopia av originalrapporten i sin helhet, bland annat med ett omfattande kartmaterial, kan höra av sig till undertecknad per e-post:

olssoncito@hotmail.com

Litteratur

Olsson, C & Wiklund, J. Västerbottens fåglar. Umeå 1999.

Ottosson, U. m fl. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF. Halmstad 2012.

Svartsnäppan; en skönhet bland vadarfåglarna i S. Lappland!

Leif Bildström

Svartsnäppan slår sig gärna ner i toppen av en myrtall, för att ha bra uppsikt över eventuella fiender. *Foto: Leif Bildström*

Förekomst

Svartsnäppan som är en förhållandevis ovanlig fågel jämfört med flera andra vadare, kan ändå tvärt emot många andra myrhäckande fåglar, sägas vara klart vanligare i dag, än för ett femtiotal år sedan. Den mycket vackra och eleganta fågeln, ger sig genast till känna om man råkar komma för nära boet eller ungarna, därför är den ganska enkel att hitta under häckningsperioden. Om man nu bara vet var man ska leta! Ofta fattar den posto på toppen av en myrtall och öser ovett över fridstöraren, men jämfört med grönbena och gluttsnäppa är den ändå rätt fridfull i sitt uppträdande och lugnar snabbt ner sig om man bara står stilla eller slår sig ner en stund. Man kan faktiskt ana ett stänk av nyfikenhet, ibland! Svartsnäppor häckar oftast på ganska stabila, gräsfattiga myrar, gärna med små vattensamlingar och helst med en del torra, mossbeväxta tuvor. Arten är spridd över hela området, från myrarna i skogslandet och ända upp mot Stekenjokks kalfjäll.

Svartsnäpporna anländer i början av maj och nuförtiden händer det faktiskt att tjugotalet svartsnäppor kan ses rasta i flock under vårarna. Flykten är snabb och oftast förråder den sin närvaro med ett snärtigt "Tjuitt". Spelsången är också speciell och kan knappast förväxlas med läten från någon annan fågel. Den har dessutom ett mycket sällsynt ljud, som tydligen bara hörs ibland under flykten. Svartsnäppor kan göra snabba, tvära dykningar i luften och då med ett ljud som närmast påminner om en

Glest gräsbevuxna myrar, med såväl vattenpölar som torrare partier av mossa, faller svartsnäppan i smaken! *Foto: Leif Bildström*

batteridriven summerton! Resan söderut påbörjas redan kring midsommar och det är ovanligt att såväl svartsnäppa, som någon av de andra vanligare vadarna, fortfarande ses under september i lappmarkerna. Det finns faktiskt inte

ett enda fynd av svartsnäppa i S. Lappland under september månad, åren 2000-2016!

De senaste fem åren har svartsnäppor konstaterats häcka på ett tjugotal lokaler inom de båda lappmarkerna. Med tanke på alla övriga fynd under häckningstiden, är antalet årliga häckningar självklart betydligt större än så och man kan utgå från att svartsnäppan nu har en fast och stabil population i båda lappmarkerna. Svartsnäppan vistas en förhållandevis kort tid i sitt häckområde, som dessutom ofta kan vara beläget långt ifrån närmaste väg, där få människor vistas. Därför är det rimligt, att det bara är ett fåtal av alla häckningar som upptäcks av någon. Kring de platser inom Malå där den första koncentrationen inom lappmarkerna dokumenterades, där håller svartsnäppan alltjämt sina ställningar! Fågeln är inte heller beroende av jordbruksmarker, vilket är en fördel. Den tillhör alltjämt de vilda, orörda myrarna och ett möte med den vackra svartsnäppan i sin hemmiljö, är alltid en speciell upplevelse!

Historik

Något förvånande kan man konstatera att svartsnäppan aldrig sågs av pionjärer som Zetterberg inom Sorsele eller Bo-Witt-Strömmer inom Vilhelmina under 1900 talets första decennier. Det finns faktiskt inget känt fynd av svartsnäppa i hela S. Lappland, innan slutet av 1930 talet! Rosenius nämner 1937 och enbart i korta ordalag; - Sedd under flyttningen i Tärna! Någon uppenbar källa till de diffusa uppgifterna finns inte och därmed måste man anse att det första mer exakt dokumenterade fyndet, är från den 11 maj 1939 i Sandfors, Malå. Min egen hemby. Där rastade fyra svartsnäppor i ett utdikat slåtterträsk. Inte långt från byn följde också flera fynd av svartsnäppa och den 20 maj 1941 sågs åtta svartsnäppor rasta vid Myrträsket. Det var vid samma lokal som där de första fåglarna sågs, 1939.

Vid Trolltjärn några km väst om Sandfors, sågs fyra rastande svartsnäppor den 15 augusti 1945. Inte långt därifrån, sågs också fyra svartsnäppor den femte maj 1946. Under 1950 talet sågs också svartsnäppor ett antal gånger inom samma område. Den platsen är än i dag ett av svartsnäppornas mer fasta ställen och även en säker rastlokal. Den 18 juni 1958 kom så den första häckningen i S Lappland, återigen ett fynd nära min hemby. Fågeln häckade och hade sina ungar i ett äldre brandfält, vid Gammelbrännet drygt två km väst om byn.

Man kan dra vissa paralleller med storspovens utbredning under samma tid, där få fynd gjordes i de övriga lappmarkerna, men just i de här trakterna inom Malå, fanns tidigt en fast population.

Vid den här tiden fanns bara några, enstaka fynd av svartsnäppa i övriga lappmarkerna. Den 20 maj 1956 såg Delin en spelande fågel under inventeringar vid Lessejaure, Sorsele och Markgren rapporterade 1954 från Vilhelmina, att svartsnäppans lockläte ibland hördes över fjällheden, men enbart från sträckande fåglar. Under 1960 talet skedde en stor ökning av fynd, åtminstone inom Lycksele Lappmark. I Lessejaureområdet, Sorsele, hittades ett bo med fyra ägg den 2 juni 1970, men tyvärr plundrades boet lite senare. Året efter, ansågs den häcka på flera lokaler inom Sorsele. Svartsnäppor sågs även regelbundet på ett antal myrar inom Stensele 1972. En mycket trolig häckning konstaterades också på en myr tre km syd Vilhelmina, den 20-26 juni 1973, vilket kan anses vara den första häckningen inom Åsele Lappmark. Arten ökade vartefter och ansågs exempelvis vara sparsamt häckande på Skarvsjömyrarna 1983 och sågs under häckningstid i de flesta kommuner under 1980 talet.

Utan tvekan har nu svartsnäppan sina fasta lokaler i båda lappmarkerna och inget tyder på att den ska minska.

Däremot rör sig dagens fågelskådare i de flesta fall längs våra vägar, och rapporterar oftast de enbart rastande fåglarna, under främst vårflyttningen. Om fler vandrade i svartsnäppans land under häckningstider, skulle betydligt fler häckningar upptäckas. Under åren 2015 till 2017 gjordes häckningsfynd med varnande fåglar på enbart fyra ställen i S. Lappland, varav ett i Åsele lappmark och de övriga inom Lycksele lappmark.

Referenser

1. Rosenius P. 1937.
2. Fauna & Flora. Larsson.M.1941
3. Larsson M. Privata dagböcker 1930-60, Malå
4. Markgren M. 1954.
5. Delin m.fl. 1957.
6. Norèn E.1972.
7. Lrk S. Lappland 1973.
8. Lindgren B. m.fl. 1984.
9. Författarens egna dagböcker.
10. Fåglar i Malå, Bildström L. Stockholm. 2005.
11. Artportalen.

Havsörnen i Västerbotten läns kustland, 2016 och 2017

Jan-Erik Wallin

Det har gått 27 år sedan havsörnen etablerade sig som årlig häckfågel i Västerbottens kustregion. Under några årtionden, under -60, -70 och -80 talen, var havsörnen på grund av miljögifternas påverkan på reproduktionen, endast spåradisk häckfågel i Västerbotten. Idag kan vi glädjas att havsörnen är tillbaka. Antalet kända revir har stadigt ökat sedan början av 1990-talet och idag (2017) har antalet kända havsörnsrevir passerat 35. De kustnära områdena börjar vara upptagna av havsörn, så nya revir etableras västerut. 2017 hade vi 4 kända revir väster om E4:an.

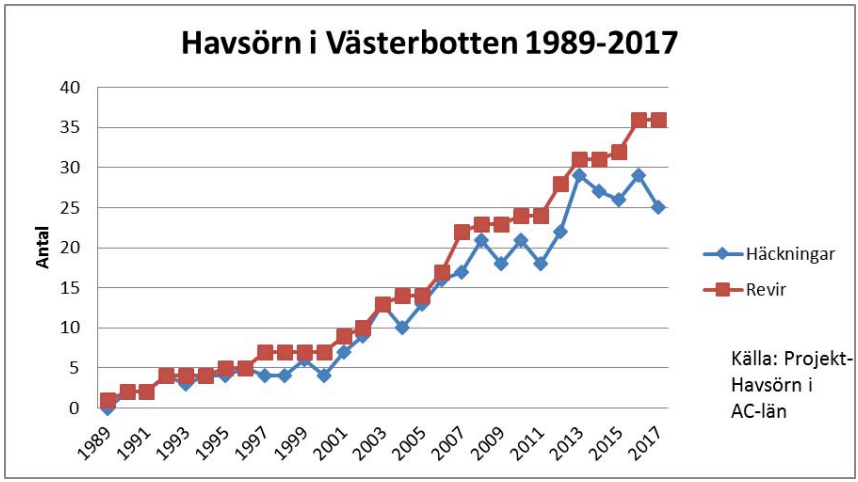
Adult havsörn vid bo (Finland). *Foto: Jan-Erik Wallin*

Häckningsresultat 2016 och 2017

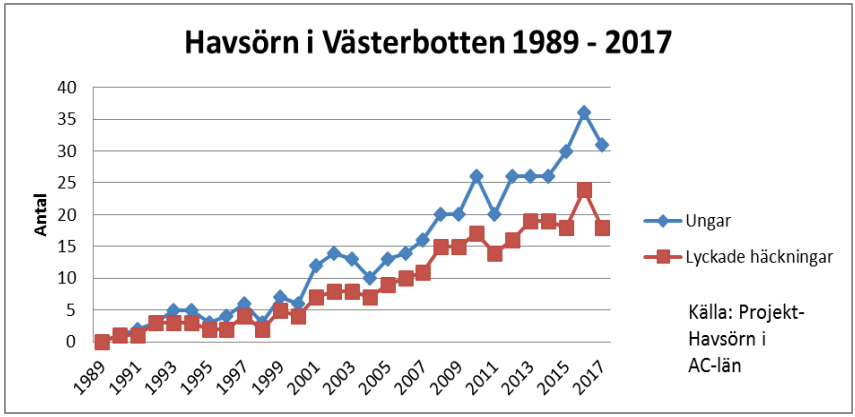
Häckningsresultatet presenteras i tabell 1 samt i figurerna 1 och 2. 2016 hittades fyra nya revir i kustlandet. Antalet häckningar ökade från 26 (2015) till 29 (2016). 2017 häckade 25 par. En möjlig orsak till nedgången var det kyliga vädret under våren 2017. Antalet lyckade häckningar sjönk från toppåret 2016 (24 lyckade häckningar) till endast 18 lyckade häckningar (2017). Trots det låga antalet lyckade häckningar (2017), var antalet flygga ungar en-

Tabell 1. Häckningsresultat, presenterat för kustkommunerna. Antalet misslyckade häckningar inom parentes (ingår i antalet häckningar).

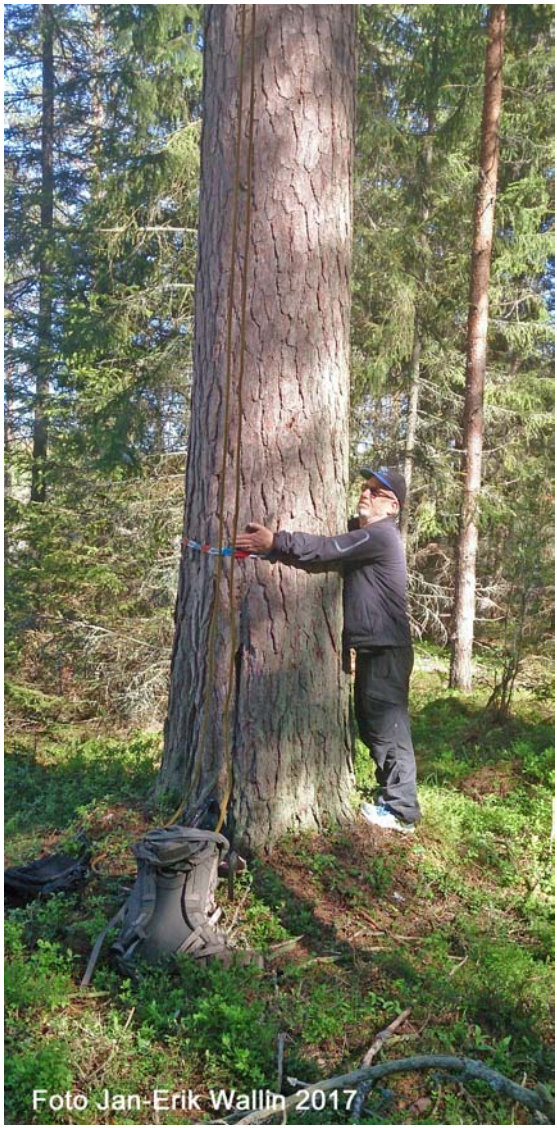
Kommun	Kända revir 2017	Häckningar 2016	Antal ungar år 2016	Häckningar 2017	Antal ungar år 2017
Nordmaling	6	5 (1)	6	5 (3)	5
Umeå	16	12 (1)	17	12 (2)	15
Robertsfors	6	5 (2)	4	3 (1)	4
Skellefteå	8	7 (1)	9	5 (1)	7
Summa	**36**	**29**	**36**	**25**	**31**

Figur 1. Antal kända revir och antal påbörjade häckningar 1989-2017.

Figur 2. Antal lyckade häckningar och antal ungar 1989-2017.

Än idag kan vi hitta riktiga grova tallar i Västerbottens kustland. Här mäter Ingvar Lindblom omkretsen på en tall i Nordmaling (omkrets 2.5 m och höjd 30 m). I toppen av tallen finns ett bo av havsörn (lyckade häckningar 2016/2017). Genom samarbete med markägare/skogsstyrelse har ca 1 hektar orörd skog sparats kring boet (resten av skogen är gallrad). *Foto: Jan-Erik Wallin*

dast 5 färre jämfört med 2016. Många dubbelkullar och en trippelkull bidrog till detta.

På Holmön känner vi till 6 revir. I fyra av reviren var det häckning under 2016 respektive 2017. Totalt blev det 6 ungar på Holmön (både 2016 och 2017). Ett godkänt resultat. Under de senaste åren har häckningsframgången varit dålig för de par som häckar i Nordmalings kommun. 2016 ser vi att häckningsframgången har ökat, dels på grund av att 2 nya par har etablerat sig inom kommunen. Av 6 kända revir är 5 aktiva idag. Tyvärr uteblev häckningsframgången i Nordmaling under 2017. Endast 2 par lyckades med häckningen.

Samarbete med Skogsstyrelsen

Under ett flertal år har havsörnsprojektet i Västerbotten samarbetat med Skogsstyrelsen. Havsörnsgruppen får kännedom om avverkningar, skogsbilvägar med mera som berör havsörnsreviren (inom 500 m från boet). Vi har möjlighet att föreslå åtgärder såsom biotopskydd, skyddszon vid boplatsen eller att den skogliga åtgärden endast får utföras utanför häckningstid (1/9- 31/1). Årligen behandlas ca 30 ärenden och har bidragit till ett flertal biotopskydd och skyddszoner. Tillsammans med markägaren och handläggare från Skogsstyrelsen görs besök på avverkningsområden. I

Ringar med ifylld färg (Västerbotten röd-svart-röd, 2017). *Foto: Jan-Erik Wallin*

många fall går markägaren med på att spara ytterligare grova tallar eller grupper av grova tallar, det vill säga möjliga boträd.

Projekt havsörn i framtiden
Från och med 2017 har projektet flyttats från Naturskyddsföreningen till Naturhistoriska riksmuseet. Som projektledare fungerar Peter Hellström. Projektets inriktning är idag fokuserad på miljöövervakning. Vinterutfodring av havsörn har avslutats i Västerbotten. 2016 ringmärktes ungar i Västerbotten med helsvarta ringar på höger fot. 2017 ringmärktes ungar i Västerbotten med blanka ringar. För att ringnumren skall vara lättare att se med tubkikare, har ringnumren fyllts i med färg. Ringnumret är ingraverad tre gånger runt om ringen. I Västerbotten har ringnumren färgats med röd-svart-röd färg (se bild 2). Utöver ringmärkning kommer havsörnsgruppen i Västerbotten följa havsörnsbeståndets utveckling genom inventering av boplatser och kontroll av häckningsresultat. Arbetet med att skydda kända boplatser kommer att prioriteras.

Västerbottens äldsta havsörn, 25 år gammal (26K)
B045 (X5170) en hanne, ringmärktes som bounge i Hälsingland 1992. Sedan 1997 har B045 häckat i Västerbotten. Häckningsreviret har varit detsamma hela tiden. 2016 lyckades paret med häckningen (1 unge) men 2017 misslyckade paret med häckningen. Totalt har det blivit 24 ungar under årens lopp (t.o.m 2017). B045 kunde avläsas (ringfärger) i reviret 4 april 2017.

Ekonomiskt stöd för inventering av havsörn har erhållits från Länsstyrelsen i Västerbottens län samt från Naturhistoriska Riksmuseet. Ringmärkaren Bjarne Modig har betalats av Svenska Naturskyddsföreningen.

Utöver författaren har följande personer arbetat aktivt i havsörns-projektet: Erik Andersson, Stefan Delin, Christer Hedegård, Peter Hellström, Lars-Gunnar Eriksson, Ingvar Lindblom, Torbjörn Ros, Allan Karlsson, Bjarne Modig, Per-Olof Nilsson, Roger Viklund, Bengt Östling.

Jan-Erik Wallin Sågställarvägen 2A 90742 Umeå

070-661 51 01

Kungsörn i Västerbottens län 2017

Per-Olof Nilsson

Gafsele 7 mars. En del av det 25 talet skådare som var med på vårvinterinventeringen.
Foto: Per-Olof Nilsson

Medan det har gått bra för kungsörnen i stora delar av södra Norrland och Dalarna blev det inget toppår för kungsörnen i Västerbotten. Redan när vårvintersäsongen började så förstod vi att det inte skulle bli ett riktigt toppår. Sorken lyste med sin frånvaro och ingen lämmel i fjällen. Det var också dåligt med skogsfåglar och ripor. Vårvinterinventeringarna visade ändå att många av örnarna var på plats i sina revir. I Västerbotten har vi ett stort gäng som är med och inventerar, dels under inventeringshelgen i mars förlagd till Gafsele utanför Åsele samt de lokala grupperna som finns ute i kommunerna.

Årets kungsörnsresultat blir ändå hyggliga 40 kungsörnsungar. Tyvärr dog två av dessa tidigt i bona. En dräptes av sitt syskon och den andra ungen som endast var två veckor gammal dog i ett häftigt regn och utan att föräldrarna kom till skydd. Att vi kunde konstatera detta berodde på att det i några bon skedde kameraövervakning genom ett forskningsprojekt på SLU. Detta har sedan följts upp med flera höstinventeringar samt åtlar med kamera i dessa revir.

Vi har då kunnat konstatera att några av ungarna som lämnat boet troligen inte överlevt. Ytterligare tre ungar har kon-

Bild: SLU Umeå. Mördaren skymd av grenen

staterats efter den 15 september och räknas därför inte in i årets resultat.

Årets resultat

Av 195 kända revir besöktes 170 varav två nyupptäckta för i år. Vi kunde konstatera att 98 revir var besatta och av dessa gick 41 till häckning varav 35 lyckades med häckningen. Av de lyckade häckningarna var 8 i fjällen. Totalt blev det 40 ungar i länet varav 17 ringmärktes. Årets inventeringar startar snart. Ett uppstartsmöte sker i Umeå i början av februari och Gafseledagarna är planerade till slutet av vecka tio i mars.

Naturvårdsverkets försök med intensivområden i inventeringssyfte för kungsörn kommer att dra igång i år om allt går som det ska. För Västerbottens del så är detta en cirkel med en radie på fem mil förlagd till fjällen i Sorsele och Storumans kommuner. Möjligtvis kommer vi ideella att hjälpa till med den inventeringen. Det handlar om femton revir som skall kontrolleras flitigt under hela örnsäsongen. Minst fyra besök och ett antal timmar kommer det att krävas för varje revir. Besöken börjar i februari och slutar i september. Slår detta väl ut kommer det att planeras in ett antal sådana intensivområden i Sverige som ska inventeras årligen efter förutbestämda kriterier. Länsstyrelsen i Västerbotten kommer att hålla i försöket i Västerbotten tillsammans med sina naturbevakare och kanske någon inhyrd person.

Ett stort tack till alla som hjälpt till i kungsörnsprojektet under året!

Pilgrimsfalk i Västerbottens län 2017

Per-Olof Nilsson

Pilgrimsfalkprojektet i Västerbotten forsätter med sina årliga inventeringar. Fler och fler börjar bli engagerade i projektet och förhoppningsvis leder det till ett bättre underlag för hur det ser ut för pilgrimsfalken i länet.

Årets resultat visade på ytterligare tre nya lokaler med häckning. Vi är nu uppe i hela 38 kända lokaler och i år kunde vi konstatera påbörjad häckning på 20 av dessa. Detta gav ett resultat på 31 ungar fördelade på 13 lokaler. 8 ungar ringmärktes. På en lokal misslyckades häckningen. Övriga 6 lokaler kunde tyvärr inte följas upp för att se hur många ungar som kom på vingarna.

Stammen med pilgrimsfalk ökar sakta men säkert. Troligen är det kanske mattillgången som gör att antalet nya platser inte ökar explosionsartat. En iakttagelse från 2017 var att flera av häckningarna var väldigt sena med ungar kvar i och kring bohyllan långt in i augusti. Att våren var väldigt sen kan möjligen ha påverkat häckningsstarten. Dock fanns det häckningar som tidigt hade stora ungar. En annan möjlig förklaring är att de sena häckningarna utgjordes av nyetablerade par. Något som talar för detta var att de sena häckningarna i många fall var på nyupptäckta lokaler och att föräldrafåglarna i några fall var subadulta.

Undertecknad och Stefan Delin kommer att fortsätta arbetet med pilgrimsfalksinventeringarna några år till. Med hjälp från några inlandsbor och folk från kusten så hoppas vi snart kunna ha bra kontroll hur det ligger till med pilgrimsfalken i länet. Förhoppningsvis kommer vi att hitta de första häckningarna i kustkommunerna redan detta år. Har ni tips hör gärna av er till undertecknad eller Stefan Delin. Kom dock ihåg att det fortfarande finns äggsamlare och folk som är ute efter falkungar. Undvik Artportalen och sprid ej kända boplatser vidare.

Tack till alla er som hjälpt till och till Alvins fond som stöttar med resepengar.

För pilgrimsfalkprojektet i Västerbotten
P-O Nilsson

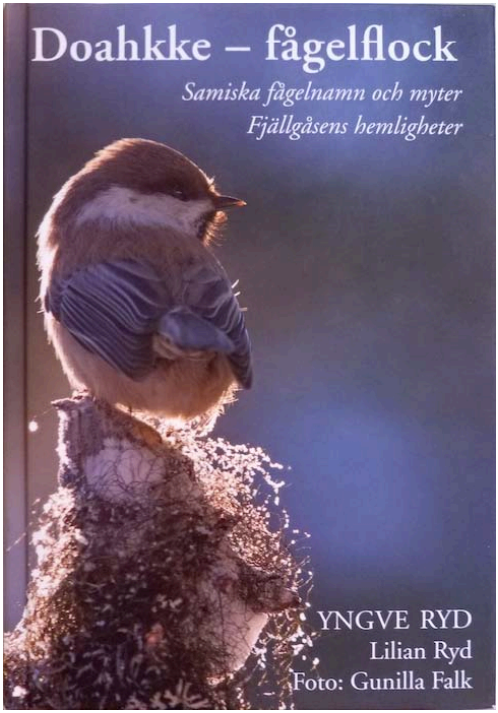
Bokrecension: Doahkke – fågelflock

Albin Enetjärn

Den numera framlidne Jokkmokksförfattaren Yngve Ryd byggde en karriär på att intervjua personer med kunskaper från svunna tider. Timmar och åter timmar spenderades i kök hemma hos äldre människor, ofta med rötterna inom den samiska kulturen. Detta ledde fram till ett femtontal böcker där "*Snö – renskötaren Johan Rassa berättar*" och "*Eld: flammor och glöd – samisk eldkonst*" kanske utgör de mest kända exemplen.

Yngve Ryd gick bort i cancer 2012, endast 60 år gammal. Han hade vid sin bortgång inte publicerat någon bok sedan 2007 då boken "*Ren och varg – samer berättar*" gavs ut. Yngve hade ett minst sagt spretigt arbetssätt, en bok skrevs inte från pärm till pärm utan varje kapitel levde sitt eget liv och var ständigt föremål för förändring om ny information tillkom i någon av alla intervjuer som han höll med sina "informanter". Med mottot "tidsplaner är oseriöst" som ständigt ledord var varje bok en levande organism som inte var färdigställd förrän den skickades på tryck. Detta mycket grundliga arbetssätt fick ta sin tid, och tyvärr hann Yngve inte färdigställa "*Doahkke – fågelflock*" innan han gick bort. Men tack vare hans syster Lilian Ryds utomordentliga pusselarbete har boken ändå fullbordats och givits ut postumt 2017. Lilian Ryd, också verksam som författare, samarbetade under 25 års tid med sin bror och var väl insatt i hans intentioner vad gällde berättarteknik och kvalitetskrav. Yngve var noga med att aldrig använda fler ord än nödvändigt i sitt skrivande, och denna avskalade stil har Lilian varit noga med att bevara när hon sammanställt de råmanus och intervjuer som boken satts ihop av.

Den inbundna boken är 323 sidor lång och indelad i två huvudsakliga delar,

Framsidan på boken pryds av en lappmes. *Foto: Albin Enetjärn*

ungefär lika långa. Framsidan på boken pryds av en vacker bild på en solbelyst lappmes. Texterna är kompletterade med ett antal fotografier på fåglar, de flesta tagna av Gunilla Falk. Bilderna håller genomgående hög klass och förmedlar en kontext till de avbildade arterna i form av vackra naturmiljöer, även om inte kopplingen till texten alltid är glasklar. Bokens layout är enkel och tydlig. Inga onödiga utsvävningar i form av faktarutor eller konstiga färger utan bild och text inom raka marginaler och korta till medellånga kapitel.

Den första delen av boken heter "*Samiska fågelnamn och myter*" och är precis som det låter en sammanställning av olika fågelarters namn på lulesamiska. Här samlar Yngve den kunskap som finns nedskriven av olika författare, ända tillbaka till självaste Linné eller rentav ännu tidigare. Dessa litterära källor granskas kritiskt och jämförs med varandra, och framför allt så jämförs de med den primära information som Yngve erhåller under sina intervjuer med ett tjugotal äldre samiska män och kvinnor. I utdragen från de många intervjuerna får läsaren ta del av färgstarka beskrivningar över olika fågelnamns ursprung och deras betydelse. Man slås av hur beskrivande de samiska fågelnamnen är jämte de förvisso mer systematiska men ofta intetsägande svenska namnen. Många fåglar har läteshärmande namn, eller namn som kan kopplas till deras beteende. Säkert en bra idé för att enkelt kunna förmedla till andra vad man sett för fågel, oavsett kunskapnivå, slås jag av när jag läser. Alltifrån de vanligaste arterna som stenskvätta, *itähttå* och ljungpipare, *hudi*, till mer ovanliga arter som vittrut, *guovoko*, visar sig finnas i den lulesamiska vokabulären. Förstås finns också fjällets diamant, fjällugglan, *guvggo*, med där. Boken kan också stoltsera med att vara den första skrift som i ord nedtecknar det lulesamiska namnet för lövsångare. Lövsångaren, *bujik*, var länge utan ett allmänt känt samiskt namn, men en av informanterna, Per Israel Pavval, kan med hjälp av minnen från barndomen beskriva läte, utseende och beteende för en småfågel som stämmer på pricken med lövsångare. Och att namnet är en passande beskrivning på denna svårsedda men talföra lilla fågel kan väl knappast någon som fjällvandrat under sommarmånaderna neka till.

Utöver genomgången av olika samiska namn så bjuds det även på en del sidohistorier i bokens första del. Läsaren får ta del av hur samer förr i tiden med enkla

Lövsångaren får i boken för första gången sitt lulesamiska namn, *bujik*, nedskrivet. *Foto: Lars Edenius*

medel tillverkade vattentäta "lomsäckar" av små- och storlommar. Därtill får vi en genomgång i ripsnarandets konst liksom en av författaren initierad efterlysning av en fågel, *guostatsihtse* ("bakslagssparven" rakt översatt till svenska), som inte har kunnat kopplas till någon enskild fågelart utifrån de beskrivningar som informanterna gett. Utan dessa sidospår hade första delen av boken riskerat att bli lite repetitiv och faktatung, men istället blir den en lagom blandning av fakta och historier.

Del två av boken heter "*Fjällgåsens hemligheter*". Denna del handlar om omständigheterna kring fjällgåsens försvinnande från de svenska fjällen under mitten av 1900-talet och de myter och historieförfalskningar som präglat delar av debatten därefter. Med avstamp i en av sina tidigare böcker ("*Ren och varg*") där fjällgås och fjällgåsjakt nämns i förbifarten, berättar Yngve med hjälp av sina informanter om de i mångt och mycket felaktiga rykten som florerar kring samisk ruggningsjakt på fjällgås. På ett övertygande sätt visar han hur en kombination av omformuleringar, missförstånd och dålig källkritik har gett upphov till ett seglivat rykte som finns kring "masslakt" av ruggande fjällgäss. Det är ett mycket grundligt arbete som lagts ner på källgranskningen som sträcker sig ända tillbaka till 1600-talet. Utöver att vara ytterst intressant ur ett ornitologiskt perspektiv så är hela del två av boken ett utmärkt exempel på hur viktigt det är med källkritik och faran med att använda sekundära källor. Den visar också tydliga spår av äldre tiders exotifiering och primitiva syn på samer. Känslan man

får som läsare är att man från svenskt håll hade en föreställning om hur samerna skulle vara, och om sedan ett lössläppt rykte om masslakt på fjällgås florerade så vad passade bättre än att snappa upp och förstora det, för att bekräfta denna föreställning? När kraschen av fjällgåsstammen blev ett faktum under 1950-talet låg det förstås nära till hands att framhålla detta i brist på andra bevis, trots att jakt längs flyttstråk, jakt på vinterkvarter och exponering för miljögifter är mer troliga orsaker, vilket också lyfts fram i slutet av boken. Även om synen på vad som orsakat fjällgåsstammens krasch, liksom synen på samer, har nyanserats och förbättrats på senare tid, så står det ännu att läsa på Artdatabankens hemsida att "tidigare uppgifter om omfattande slakt i fjällen under ruggningstiden bedöms som icke trovärdiga, ehuru detta kan ha förekommit vid enstaka tillfällen". Återstår att se om Yngves grundliga översyn av källorna kan sudda ut även det sista tillägget i detta påstående…

Sammanfattningsvis tycker jag att "*Doahkke – fågelflock*" är en läsvärd bok för en bred målgrupp av naturintresserade människor. Har man därtill ett intresse för samisk kultur och tradition eller etymologi (ordhistoria) så är boken ett måste-ha! Yngve förmedlar färgstarka beskrivningar av förgångna kunskaper och traditioner på ett sätt som går in under skinnet och väcker ett visst vemod hos läsaren, åtminstone hos mig. Möjligen är det också här bokens svaghet ligger. De varma orden om gångna tiders företeelser blandas med en del cyniska kommentarer om nutiden och ibland känns det som att Yngve på ett omotiverat sätt greppar efter halmstrån i sin nutidskritik. Detta utgör dock endast en parentes i helheten och jag kan varmt rekommendera alla att ge boken ett försök. Den finns att köpa på en bokhandel nära dig eller på Internet från 240:-.

Umeå Bird Race genom tiderna - reviderad version

Birger Risberg och Anders Arnell

När denna tidning ligger i brevlådorna hos er VOF-medlemmar kommer Umeå Bird Race 2018 precis ha ägt rum, och vad passar då bättre än lite klassisk race-statistik? Efter 25-årsjubileumet av racet förra året så publicerades en lista över diverse rekord och historier i FiV nummer 1, 2017. I efterhand blev vi i redaktionen uppmärksammade om att det rörde sig om en arbetsversion av artikeln som innehöll diverse fel. En av författarna, Birger Risberg, åtog sig att rätta och komplettera artikeln med även förra årets race-resultat inkluderat. Det är den versionen som presenteras här nedan!

2017 25-årsjubiléum för racet med hemvändare, finväder och anekdotberättelser. Fjolårets tvåa, lag "Sävar socken", tog hem segern med 41 arter. Lika många som "Nästan till Järnäs", men med kortare körsträcka (170 mot 180 km). Fjolårets vigg i Lassadammen fanns på plats denna vinter också och kryssades av samtliga lag. Värre var det med den alförrädare som upptäcktes i issörjan utanför Vitskärsudden. Tre lag hann få in den. Notabelt detta år var också att bara tio lag såg björktrast. Mest kuriöst var nog trots allt att en australiensisk skådare deltog i ett av lagen i årets race. Företeelsen att toppa lag med utländska värvningar tycks nu även ha nått UBR!

Antal deltagande lag: 30 varav 4 cykellag, ett promenadlag, ett skidlag och hela 3 kommunalt åkande lag (buss).

2016 På sitt 23:e försök (deltagit alla år utom premiäråret) lyckades till slut lag "Vinna eller Dö" att segra med 35 sedda arter. Detta år med hårda vindar, få kvarvarande rönnbär (bara tre lag såg sidensvans) och ett hav som var isbelagt ända långt ut från land blev vinnarkonceptet en havstrut tillsammans med en gråtrut på "dubbelt aphåll" som "Vinna eller dö" såg i snålblåsten över isstampvallen långt utanför Fjärdgrund i Holmsund. Tvåa blev lag "Sävar socken" med en art färre än vinnarna. "Isbrytarna" blev återigen bästa cykellag (32 arter) och blev, liksom ifjol, fjärde lag totalt sett. Ett hedersomnämnande gick till lag "The skies are no limit" som åkte 15 km på sina vita-blixten-skidor denna vinterdag med ytterst begränsat snötäcke (1 dm) och belönades med att bli enda lag som fick in järpe. Notabelt var att samtliga deltagande lag, 25 st detta år, kryssade vigg. En art som ju var ny för racet 2014.
Antal deltagande lag: 25 varav 5 cykellag och ett skidlag! Antal sedda arter: 50

2015 Trots regn på förmiddagen startade "som vanligt" 28 lag. Det nyskapade laget "Lag Delin med rutin" gjorde entré med bravur och vann årets race med 39 arter, två fler än tvåan "Kaffe och bulla" liksom trean "De desillusionerade" (fler körda km). Cykellaget "Isbrytarna" vann sin klass med 36 arter och slog sig in på en fjärde plats totalt – billagen medräknade. Detta år sågs hela tre nya racearter, hämpling, dubbeltrast och smålom. Holmölaget "Pärlfiskarna" kom i och för sig sist i årets tävling med 17 arter men belönades å andra sidan med en ny raceart nämligen smålom. Bara 4 lag såg gråsiska!
Antal deltagande lag: 28 varav 6 cykellag, antal sedda arter: 56

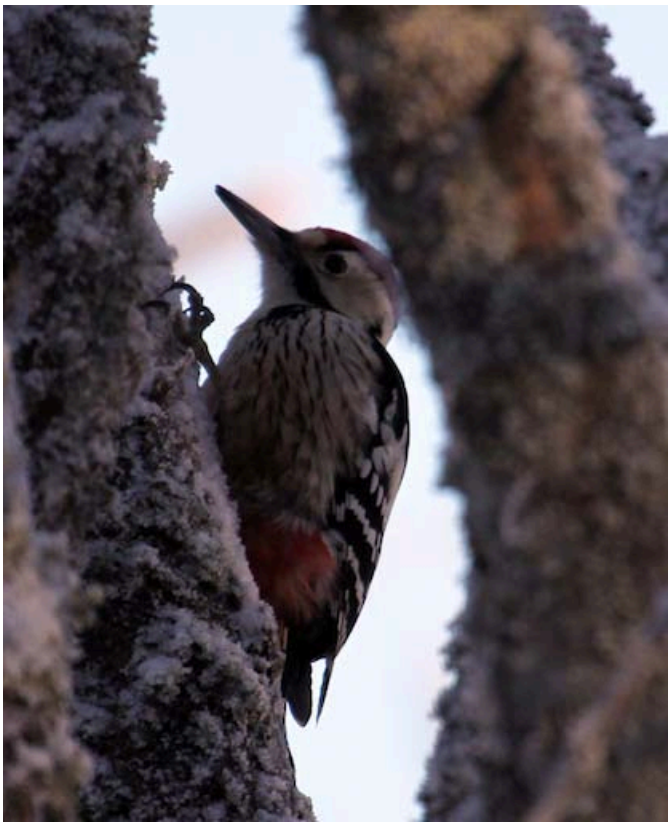
2014 Ett kallt och framförallt blåsigt race. Återigen höll sig "Dippers" väl framme i racet, men blev detta år besegrade av "StriX" som lyckades få in 38 arter – två mer än "Dippers". Vinnarlaget lyckades också med konsstycket att vara ensamma om en ny art för racet nämligen vigg. Lite märkligt att den arten klarat att hålla sig undan så länge! Cykellaget "Deltat Squad" vann sin klass med 31 arter.
Antal deltagande lag: 28 varav 9 cykellag, antal sedda arter: 50

2013 "Fetoxarna" vann på 40 arter, en mer än tvåan och fjolårsvinnarna "Dippers". Bästa cykellag blev "Zoothera bikers" på 34 arter och 35 trampade kilometer. "De desillusionerade" blev ensamma om att få in tofsmes liksom "Inlanders" blev enda lag om fiskmås detta år vilket heller inte bjöd på några riktigt tunga arter. Noterbart bland vanligare arter var den lägsta siffran dittills på gråsparv, med 86 % av lagen som hängde in arten. Nötväckan hade fullbordat sin starka uppgång och sågs för första gången av samtliga lag. Många var osäkra på om vinterhämplingen hade överlevt vid Fodercentralen tillsammans med sin kompis, den enligt uppgift enbente staren. Det visade sig att vinterhämplingen hade överlevt, även om den bara sågs av ett lag, och att staren hade två ben!
Antal deltagande lag: 28 varav 8 cykellag, antal sedda arter: 57

2012 Inför racet var förväntningarna höga. Skulle det bli hundrade arten för racet? Nytt rekord för totalen? Nytt rekord för ett lag? Nytt cykelrekord? Nytt rekord antalet deltagande cykellag? Trippel för Kaffe o Bulla? Vinner ett cykellag hela kalaset efter fjolårets andra plats? Förutsättningarna var bra. Det fanns öppet vatten söderut och det fanns en given kandidat för den hundrade arten vid fodercentralen. Vid starten bjöds det återigen på kaffe och bullar, en tradition om ett visst lag har vunnit året innan. 21 billag och 9 cykellag (rekord!) gav sig iväg i bra skådarväder. Det blev en hundrade art som

väntat. Lappsparven visade upp sig för inte mindre än elva lag. Dessutom blev det en hundraförsta art genom att "Is i propellern" lyckades pricka in storlom vid Blågrundsudden. "Kaffe å Bulla", som jagade trippeln vägrade som vanligt att bege sig söder om älven och var därför aldrig nära att vinna. Två lag såg 39 arter, men "Dippers" vann över "Vinna eller Dö", på lägre antalet körda kilometer. "The sky is the limit" hamnade på tredje plats. Cykellaget "Deltat Squad", tog sig mödan att cykla ut till Holmsund och Kulla och vann på 32 arter med en sträcka på hela 70 kilometer. Lite överraskande var observationerna av rödhake och järnsparv medan större turturduva hade den goda smaken att visa upp sig flitigt på Haga där 19 lag fick se denna tunga art.

Antal deltagande lag: 30 varav 9 cykellag, antal sedda arter: 59

Får något lag se vitryggig hackspett på UBR 2018? Du som läser vet kanske svaret. *Foto: Erik Andersson*

2011 Började racet med kaffe och bullar på parkeringen före start. Tack vare den hårda vintern hade havet återigen satts ur spel. Läge för cykellagen? Och rätt så det var, cykellaget "Aves scopus" gjorde en bragdinsats och kom på andra plats i totalen med 31 arter. Bästa placeringen någonsin för ett cykellag. Laget belönades med äran att få anordna UBR 2012, för vinnarna blev för andra året i rad, "Kaffe å bulla", som hade färdats på en inlandsresa där de samlade på 35 arter. Racet 2011 hade dessutom en sidotävling, en poängtävling för alla sedda hackspettar. Vinnare blev "De desillusionerade" med 15 poäng (4 större hackspettar, 1 gråspett och 1 tretåig hackspett). Cykellaget "Re-ek(r)at" tog 99:e arten i racets historia. Ringduva tillhör numera raceprotokollet.

Antal deltagande lag: 27 varav 8 cykellag, antal sedda arter: 50

2010 Detta års race skulle avgöras utan havsarterna. Vintern hade varit kallt och det verkade bara finnas öppet vatten i Bygdsiljum. Det blev kärvt med 47 sedda arter totalt. Spännande blev det också. Det gick till botten av artlistan innan vinnarna kunde koras. "Kaffe å bulla" fick sin första seger med 32 arter, en art före "The sky is the limit" och med färre antal körda mil. I cykelklassen var det lika spännande och de första fyra lagen hamnade inom fyra poäng. Vinnarna blev "Deltat Squad" med 26 arter, före "Aves scopus" med 25. Inga nya arter noterades men nämnvärda var bland annat ett gäng vinterhämplingar som dök upp på racedagen, ett par inmatade bändelkorsnäbbar och återkomsten av vitryggen. Längsta körsträckan stod "Fjärrskådarna" för med 18,8 körda mil, som belönades med att ensamma kryssa smådopping och sångsvan.
Antal deltagande lag: 26 varav 7 cykellag, antal sedda arter: 47

2009 gav några uppseendeväckande resultat. Återigen hamnade två lag på hela 42 arter. Med 16 km mindre körda vann "Dippers" före "The sky is the limit". "Aves scopus" vann cykelklassen med ett nytt rekord för ett cykellag. Med 37 arter kom de på 6e plats i totalen, även det ett rekord. Ovan på allt detta hittades inte mindre än fyra nya arter för racet! Och vilka arter det blev. Smaka på gärdsmyg, steglits, skärsnäppa och inte minst svarthalsad trast! Sistnämnde tog ett jättekliv upp i statistiken eftersom 25 av 27 lag fick se denna godbit på gräsandlokalen nummer ett.
Antal deltagande lag: 27 varav 6 cykellag, antal sedda arter: 61

2008 Havet kokade av arter och dessutom hade några fågelindivider klarat av den mildare vintern. "Längre än Järnäs Reborn" slog till slut "De Desillusionerade" tack vare kortare körsträcka. Bland cykellagen var det mer modesta resultat där "Re-ek(r)at" och "Skåda utan Sibirien" delade segern med 42 arter var. Totalt sågs 64 arter, högsta antalet i racets historia.
Hela två nya arter för racet sågs det. Stenfalk och småskrake blev art 93 och 94.
Antal deltagande lag: 24 varav 4 cykellag, antal sedda arter: 64

2007 blev ett rekordår på många sätt och vis. Det blev ett mycket lyckosamt race för "Drömkedjan". Laget missade knappt någon möjlig fågel och vann på otroliga 43 arter, 2 arter före "De Desillusionerade". Rekordet står sig än idag. Hela 16 lag hamnade på 30+ arter. "Skåda utan Sibirien" var ensam vinnare i cykelklassen med 28 arter. Art 92 blev svarthätta, sedd av "Brånsjön" och "Is i propellern". Oroande var att antalet deltagande lag hade sjunkit till 23.
Antal deltagande lag: 23 varav 5 cykellag, antal sedda arter: 56

2006 sågs en återgång till Järnäsfararnas fördel då havet till stor del låg öppet. Det klassiska laget "De Desillusionerade" tog en ny seger på 38 arter, med en komfortabel marginal på 6 arter till de tre närmast följande lagen. Vinstmarginalen har aldrig varit större under racets 24-åriga historia. Totalt sågs 53 arter. Storskarv blev ny art för racet, den siktades i området Lövöudden-Storhaddingen av fyra lag. Cykeltävlingen vanns av "Skåda utan Sibirien" och "Hjulen rullar än" som båda samlade på sig 24 arter.
Antal deltagande lag: 29 varav 4 cykellag och ett barnvagnslag, antal sedda arter: 53

2005 bjöd på det jämnaste racet i historien då hela fyra lag hade 35 arter, samt att "Drömkedjan" och "Stringlers" landade på samma antal körda kilometer! Dött lopp alltså, även om man försökte skilja lagen åt via antalet sedda trastar. Totalt observerades 52 arter, med andra ord ett litet mer ordinärt år än det föregående. "Zoothera Bikers" vann

åter igen cykeltävlingen med 27 arter denna gång och fullbordade en trippel. Cykellaget "Hjulen rullar än", som blev sist, fick trösta sig med segern i sidotävlingen där laget samlade på sig hela 61 trastar (57 björktrast, 4 koltrast).
Antal deltagande lag: 29 varav 3 cykellag, antal sedda arter: 52

2004 var ett ytterst kärvt år med snöyra och kulingvindar samt immande bilrutor, kikare och glasögon. Ljuspunkten blev ett nytt deltagarrekord med 33 lag som står sig än idag. Kanske är det så att det tuffaste racet någonsin knäckte några lag...? Vinnande lag blev "Drömkedjan" (eller Makarov-Larionov-Krutov) som skrapade ihop 27 arter. Samma antal hade även "Stringlers" men vinnarlaget hade bara kört otroliga 8,3 mil. Totalt sågs 40 arter. "Zoothera Bikers" vann för andra året i rad cykeltävlingen med 23 arter.
Antal deltagande lag: 33 varav 5 cykellag, antal sedda arter: 40

2003 Blev ett rekordår på många fronter. Av 31 lag(rekord) hamnade 16 lag på 30+ arter. Många havsarter sågs men det blev ingen återkomst för "Järnäslaget". Istället fick äntligen, efter många års slit, "De Desillusionerade" lyfta bucklan som ensam vinnare. Och vilken seger det blev! För första gången i racets tioåriga historia hamnade ett lag över 40 arter. 42 blev resultatet. 59 arter totalt sedda var också nytt rekord. "Zoothera Bikers" vann cykeltävlingen med hela 30 arter, nytt cykelrekord.
Antal deltagande lag: 31 varav 3 cykellag, antal sedda arter: 59

2002 var det dags för det tionde UBR och det visade sig vara ett tuffare år för havsskådning. "Järnäslaget" fick lämna ifrån sig trofén och bara två lag spräckte 30-gränsen. "Pank & Fågelfri" tog sin första seger med 32 arter, Tvåan blev ett veteranlag med många namn "Urgamle, Nygamle, Slit i fält, Spridda skurar etc" som hamnade på 30 arter. "Kryssa med Monica" tog vinsten i cykelklassen med 24 arter.
Antal deltagande lag: 29 varav 4 cykellag, antal sedda arter: 48

2001 var ett gynnsamt år för många lag. Hela 10 lag hamnade på 30 eller fler arter. "Järnäslaget" upprepade sitt total från året innan (36), men bara med 1 arts marginal ner till "Pank & Fågelfri" och "City strikers (Road Killers)" på andra plats. "Järnäslaget" är ensamt om att ha vunnit tre år i rad. Nytt rekord för antalet sedda arter: 56
Antal deltagande lag: 27 varav 2 (?) cykellag, antal sedda arter: 56

2000 Otroligt nog hade racet klarat sig över millenniumskiftet och 23 lag startade för 2000 talets första UBR. Anmärkningsvärt var den djärva Holmösatsning av "Töppköxers" som gav en modest utdelning på 9 arter. "Järnäslaget" dominerade igen och vann på 36 arter, med en marginal av 4 arter ner till andra platsen som delades av "Två BergLer", "Stringlers" och "De Desillusionerade".
Antal deltagande lag: 25 varav 2 (?) cykellag, antal sedda arter: 53

1999 var början på en tre års dominans av "Järnäslaget". Med 34, mest havsbaserade, arter tog laget segern följt av "De Desillusionerade" på 32 arter som återigen fick se sig besegrade. 25 deltagande lag var nytt rekord för racet, liksom 54 sedda arter totalt. Sju lag såg varfågel detta år – totalt tio olika individer!
Antal deltagande lag: 25 varav 1 (?) cykellag, antal sedda arter: 54

I **1998** års race såg en rejäl ökning av antalet deltagande lag. Hela 22 lag stod vid starten, och 7 lag hamnade över 30 arter! "Två BergLer" tog sin andra raka seger och tangerade racerekordet med 37 arter, följt av "BSL, Trillingnötterna, Det är sant, Vi saknar Vesa etc" med 35 arter. "Kondorerna/Ute o cyklar" slog rekordet för cykellag med 26 arter. Lag "Järnäs i år igen" slog till med sillgriss-

la – ny art för racet.
Antal deltagande lag: 22 varav 1 cykellag (förmodligen fler), antal sedda arter: 52

1997 blev en mycket jämn tillställning där "Två BergLer" gjorde debut och vann på 30 arter. En annan debutant, "Järnäs t o r" knep andra platsen med 29 arter tillsammans med "BSL, Trillingnötterna, Det är sant, Vi saknar Vesa etc". "Systrarna Fåglum", som hade döpts om till "Biking Girls" samlade på sig 22 arter som cykellag.Hela elva nya racearter noterades detta år. Det var t ex första racet gråtrut, koltrast, bergfink, tofsmes och nötkråka sågs. En "tung obs" var vittrut som vinnarlaget var ensamma om. Fem lag kryssade berglärka.
Antal deltagande lag: 15 varav 1 cykellag, antal sedda arter: 45

1996 UBR 1996 var första racet med mer än ett cykellag. Både "Kondorerna" och "Systrarna Fåglum" hamnade på 23 arter. Racet vanns för andra året i rad av "BSL, Trillingnötterna, Det är sant, Vi saknar Vesa etc" som krossade allt motstånd med hela 37 arter. Två lag på andra plats med 33 arter.
Antal deltagande lag: 13 varav 2 cykellag, antal sedda arter: 46

1995 stod 9 lag beredda vid starten. "Systrarna Fåglum" var enda cykellag och tog nytt rekord med 22 arter. Vinnarna blev "BSL, Trillingnötterna, Det är sant, Vi saknar Vesa etc" med 32 arter, också det nytt rekord. Blytunga arter detta race var större turturduva och tallsparv!
Antal deltagande lag: 9 varav 1 cykellag, antal sedda arter: 41

1994 Andra upplagan av UBR vanns av "West African Gigolos" på 31 arter. Trean till femman hamnade på 27 arter: "City Strikers" (Road Killers), "De Desillusionerade" och "Nästan 300, Club 301". Premiär för ett cykellag: "Kondorerna" som hamnade på 21 arter. Bland särskilt notabla arter detta år bör lappuggla och vitryggig hackspett nämnas.
Antal deltagande lag: 13 lag (plus ett lag i Skellefteå som deltog på distans och faxade in sina resultat) varav ett cykellag och ett barnvagnslag, antal sedda arter: 45

1993 gick första UBR av stapeln med 6(?) lag. "Nästan 300, Club 301" vann första upplagan med 31 sedda arter.
Antal deltagande lag: 6(?), antal sedda arter: ?

Statistik för UBR-nördar:

Högsta antalet sedda arter:
- Drömkedjan, 43 arter, 13.3 mil, 2007
- Längre än Järnäs Reborn, 42 arter, 15.2 mil, 2008
- Dippers, 42 arter, 15.3 mil, 2009

Högsta antalet sedda arter för ett cykellag:
- Aves scopus, 37 arter, 2009

Högsta antalet sedda arter av samtliga lag tillsammans under ett race:
- 64 arter, 2008

Lägsta antalet sedda arter av samtliga lag tillsammans under ett race:
- 40 arter, 2004

Lägsta antalet sedda arter för vinnarlaget:
- Drömkedjan (eller Makarov-Larionov-Krutov), 27 arter, 8.3 mil, 2004

Alla tiders arter:
- 4 arter har setts av samtliga lag samtliga år; skata, kråka, blåmes och talgoxe.

Raritetstyngsta racen:
- 1995. Större turturduva och tallsparv
- 2012. Större turturduva
- 2009. Svarthalsad trast

Värsta dipp:
- "De desillusionerade" bommade tamduva 2014 liksom "Pärlfiskarna" gjorde 2015
- "Per är värst" dippade kaja 1997 liksom "Toppköxarna" gjorde 1999, "Hjulen rullar än" gjorde 2004, "Sävar socken FF" gjorde 2010, "Trastspionerna" gjorde 2011 och "Pärlfiskarna" gjorde 2015.

Högsta placering för ett cykellag:
- 2a, Aves scopus, 31 arter, 2010

Största vinstmarginal:
- Järnäslaget, 6 arter, 38 vs 32, 2006

Kortaste körsträcka för vinnarlaget:
- Drömkedjan (eller Makarov-Larionov-Krutov), 27 arter, 8.3 mil, 2004

Längsta körsträcka för vinnarlaget:
- De desillusionerade, 42 arter, 19.0 mil, 2003

Längsta körsträcka överhuvudtaget:
- Söder om Knaften, 29.7 mil, 2004

Högsta antalet deltagande lag:
- 33, 2004

Högsta antalet deltagande cykellag:
- 9 (av 29) 2013.

Lag som varit med flest år:
- De desillusionerade, 25 race (d v s alla hittills!)
- Vinna eller dö, 24 race

Jämnaste racen (i toppen):
- 2005. Två lag ("Stringlers" och "Drömkedjan") såg lika många arter (35) och hade kört lika långt (119 km). Inte nog med det, "Dippers" och "De desillusionerade" såg också 35 arter men hade kört för långt för att vinna (168 respektive 171 km)
- 2017. "Sävar socken" såg lika många arter (41) som "Nästan till Järnäs" men vann på kortare körsträcka (170 mot 180 km)
- 2009. "Dippers" såg lika många arter (42) som "The sky is the limit" men vann på kortare körsträcka (153 mot 169 km)
- 2012. "Dippers" såg lika många arter (39) som "Vinna eller dö" men vann på kortare körsträcka (162 mot 183 km)
- 2004. "Drömkedjan" såg lika många arter (27) som "Stringlers" men vann på kortare körsträcka (83 mot 132 km)
- 2008. "Längre än Järnäs Reborn" såg lika många arter (42) som "De desillusionerade" men vann på kortare körsträcka (152 mot 217 km)

Normalåret (median 1993-2017):
- 27 lag deltar
- Vinnarlaget ser 36 arter
- 53 arter noteras under racet

Redaktörens tillägg

Precis i samband med att tidningen skulle skickas på tryck avgjordes UBR 2018. Vinnande lag detta år blev "Längre än Järnäs"" som med 43 arter även lyckades tangera rekordet för högsta antalet sedda arter (se ovan). Dock hade man en längre körsträcka än rekordhållarna, 20.0 mil. Laget urgjordes av Stefan Delin (7:e segern!), Rolf Sandberg och Mats Andersson. Segermarginalen till tvåorna "Fuscus" blev 2 arter. I miljöklassen blev det ett cykellag, "Zoothera bikers", som tog hem segern med respektingivande 34 arter på endast 3.3 mils cykling. För första året var det två skidlag med i tävlingen, varav det ena, "Skatvasan", landade på 33 arter och på allvar utmanade det vinnande cykellaget.

Totalt deltog hela 33 lag och 110 deltagare i årets race, däribland ett kinesiskt lag, "Chinese magpies".

Dagboksbladet

Thomas Birkö

Ända sedan starten 1984 har ett dagboksblad skrivits varje verksamhetsdag på Stora fjäderäggs fågelstation. Det har blivit en unik samling historier om stora mängder fåglar, ovanliga arter, hård väderlek och ringmärkarnas djupa funderingar. I den här serien får vi inblick i utvalda dagar under stationens historia.

Stora Fjäderäggs fågelstation

Fredag 15 oktober 2004

Väder: Under natten vind från sydväst och från morgonen sydlig vind 4 m/s som tilltog under eftermiddagen något vridande mot sydost. Varmt (6 grader) och molnigt under hela förmiddagen men lite lättare moln på eftermiddagen då solen stundtals tittade fram. Under kvällen lite dis.

Verksamhet: Ringmärkning och fågelskådning.

Ringmärkning: Granskogen 6 nät 6.00 – 17.30, Inägan 8 nät 6.10-17.30, Cementgången 4 nät 6.10-17.10, Gamla hamnen 7 nät 7.45-11.45 och 13.45-17.45, Nya hamnen 6.20-16.30, Svaget 8 nät 13.45-17.45.

Totalt nättimmar: 344 timmar. Helgolandsfällan öppen hela dagen (06-18). 1 fågel i Helgolandsfällan.

Fångst: Större hackspett 1, Tretåig hackspett 1, Sidensvans 30, Koltrast 1, Björktrast 7, Kungsfågel 23, Stjärtmes 26, Svartmes 2, Blåmes 2, Talgoxe 3, Trädkrypare 7 (1), Gråsiska 8 Mindre korsnäbb 22, Större Korsnäbb 1, Domherre **174!!**, Gulsparv 2, Sävsparv 1.

Kontroller: Rödhake 2, Trädkrypare 2, Talgoxe 3, Blåmes 3, Rödvingetrast 1, Kungsfågel 2, Domherre 5, Större hackspett 1, Sidensvans 2.

Totalt: 311 individer, 17 arter.

Observationer: Mängder av sidensvansar på ön idag igen, säkert 500 ex, och likaså mycket korsnäbbar. Frapperande var dock lätet av domherre i luften hela tiden.
Av övriga observationer kan nämnas storskarv 1 ex, duvhök 1 ex, dubbeltrast, taltrast, kustlabb 1 ex.

Personal: Åsa Ljunglöf, Sofia Lund, Lena Andersson, Anders Lindström, Håkan Lindblom och Thomas Birkö. Nisse Lindström åkte hem i den tidiga morgonen (kl 6.00) för att spela hockey-bockey.

Övrigt: Gårdagens eftermiddagsinvasion av domherre följdes av ett fortsatt inflöde under förmiddagen. Hela 174 domherrar ringmärktes, vilket är rekord för Fjäderägg.
Det är sista kvällen vid datorn för den här gången. Idag har de första fönsterluckorna satts fast på ringmärkarbostaden - ett säkert tecken på att säsongen håller på att lida mot sitt slut. Dystert men också lite magiskt att stationen nu verkat i 20 år och att man haft förmånen att få vara med åtminstone 17 av de åren (dock ej varje år). En veckas oktobersemester på Fjäderägg är den perfekta avkopplingen från vardagen. På återseende!

Thomas Birkö

INBJUDAN TILL ÅRSMÖTE

VOF bjuder in till årsmöte för 2018. Alla medlemmar är hjärtligt välkomna!

Var? På Umeå Folkets hus, i mötesrummet Embla.
När? Söndag 25/2 klockan 15:30.
Övrigt: På årsmötet bjuds det på kaffe, te och fikabröd. De nya mössorna kommer finnas till försäljning och kan köpas med Swish (helst) eller kontanter. Förutom de vanliga möteprocedurerna kommer även SLU-doktoranden Martin Versluijs hålla ett föredrag om fåglar och skogliga restaureringsmetoder. Håll utkik på hemsida och facebook för eventuella ändringar närmare inpå mötet!

Skådarprofilen

Ann-Katrin Sjögren

I den här artikelserien ska vi följa och lära känna skådare i länet, både nya ansikten liksom mer etablerade personligheter kommer presenteras. I detta nummer lär vi känna en kvinna vars hjärta bankar för fåglar och konst.

Namn: Ann-Katrin "AX" Sjögren
Född: 1963 i Östersund, uppväxt i Mjösjö.
Bor i: Umeå

Med lärkfalk på Stora Fjäderägg. *Foto: Albin Enetjärn*

Presentation: I min uppväxt lärde jag mig av farfar att de flesta fåglarna rymdes inom tre grupper, "spänning", "sparrn" och "dykand" (rovfåglar, småfåglar och sjöfåglar), och jag älskade dom alla. Min kärlek för fåglar tog på nytt fart för 10 år sedan då jag såg en märklig fågel på Bölesholmarna, helt okänd för mig, och som visade sig vara en mandarinand. Då vaknade intresset av att lära mig mer om vad jag ser än vad min farfar lärt mig, och med tiden byggdes kunskapen. Numera kan jag inte titta ut genom fönstret utan att registrera vilka fåglar som finns därute. Skogen blir allt viktigare med åren, där får alla sinnen tanka in energi. I min konst använder jag mig av mina tankar om livet och där kommer motiven från insidan istället.

Favoritlokal: Den jag oftast besöker är en linje, från Grössjöskogen, förbi "rälsen" och ner till Gimonäs båthamn. Helt olika biotoper där jag först hör järpen i skogen, vidare till rosenfink och hämpling på det torra slyområdet, med ett avslut hos vadarfåglarna vid älven. Här finns också ovanliga hackspettar och ibland flyger olika arter av rovfåglar förbi i jakt på mat.

Favoritfågel: Lärkfalken är underbar att se när den med stor skicklighet jagar trollsländor.

Häftigaste fågelupplevelse: Svårt att välja! Att på en promenad helt allena se den vitryggiga hackspetten gick inte av för hackor, så spännande! Fjäderägg, där jag fann en lärkfalk i fågelnätet var en blodtryckshöjare! Och det var på Fjäderägg jag fick hålla i pärluggla och tretåig hackspett.

I min skådarmatsäck finns alltid: Kaffe och macka.

Vad gör du när du inte ringmärker/skådar fågel?: Konstverkar.

VOF:s Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Niklas Andersson
Norra Slevgränd 127
906 27 Umeå
070-3886353

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
Höjdvägen 7G
923 31 Storuman
070-2886678

Stora Fjäderägg Fågelstation
Niklas Lindberg Alseryd
nlindbergalseryd@gmail.com
Orgelstråket 12
903 53 Umeå

Umedeltats Fältstation
Anna Sundelin
Gnejsvägen 1
907 40 Umeå
073-8487556

Projekt Kungsörn och Pilgrimsfalk
Per-Olof Nilsson
Sandbackavägen 28C
90346 Umeå
070-4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
Sågställarvägen 2A
907 42 Umeå

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
Svedjebacken 2
904 31 Umeå

Projekt Sädgås och Trana Västerbotten
Ulf Skyllberg
Brännavägen 38
907 88 Täfteå
090-51530

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet på http://vofnet.norrlandsnatur.se/

Artportalen - Rapportsystemet för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på http://artportalen.se/TodaysSightings/Observerad/Alla/Alla%20arter/V%C3%A4sterbotten/Alla%20lokaler/Idag/Ingen/Status

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http://fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internetformulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - för diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.
"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskådning med fokus på Umeå.
"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs egna facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: Marcus Östman, Kragvägen 10, 904 41 Röbäck, 073-6128001
Skellefteå Fågelförening: Urban Lundström, Bolagsbacken 6, 896 93 Gideå, 073-0867667
Lycksele: Per Hansson, Brännbergsvägen 1A, 921 36 Lycksele, 0950-10804
Vindeln: Henrik Sporrong, Tåvägen 5, 922 00 Vindeln, 0933-61414
Vännäs: Christer Laggar, Strand 214, 911 93 Vännäs, 070-6517398
Malå: Leif Bildström, Smultronstigen 33, 930 70 Malå, 0953-21477
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, Håknäsbäcken 3, 914 96 Håknäs, 073-0637997
Norsjö: Vakant (Är Du intresserad av att bli kontaktperson här? Kontakta oss!)
Robertsfors: Mats Walheim, Rislandet 38, 915 91 Robertsfors, 0934-40065
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, PI 673, 920 70 Sorsele, 0952-10490
Storuman: Håkan Rune, Höjdvägen 7G, 92331 Storuman, 070-2886678
Vilhelmina: Inga Olofsson, Nedre Malgonäs 3149, 912 92 Vilhelmina, 0940-20157
Åsele: Sture Gustafsson, Strandgatan 55E, 910 60 Åsele, 0941-66518
Dorotea: Per-Anders Persson, Hökberget, 910 70 Dorotea, 0942-10580

Nästa nummer: juni 2018